

A Spillenberg család festőművészei a barokk korban

A festőművészek a XVII. századi társadalmak megbecsült, köztisztelőben álló rétegéhez tartoztak. Kiemelő megszólításuk – „*a gazdag művészetű*” – is jelzi ezt. Az alábbiakban egy olyan vesztfáliai eredetű képíró családot ismertetünk, amely négy magyarországi művészt is adott, akik egyike európai ismertséget is szerzett.

A Magyar Nemzeti Galériának a Reneszánsz Év keretében zajló programsorozata negyedik tárlatán tavaly nyáron ez utóbbi művész: ifjabb *Spillenberg* János *Jupiter és Asterie* című, 1663 körül festett műve is látható volt. Kis méretét (28,5 x 23,5 cm) tekintve ez a festmény egyedülálló volt a művész pályáján. Ötletes a szerkesztése hangulatában a *Pan és Syrinx* címet viselő másik művét is felidézte (a lendületes ecsetkezeléssel létrehozott képtér, az alakok aránya és az erdei jelenet hangulati jellege okán).

Spillenberg Sámuel képíró

Spillenberg Sámuel (1573-1654) lőcsei orvosdoktor és annak első felesége, az iglói *Dirner* Judit fia volt. Születésének időpontjáról nem maradt fenn adat. 1636-tól Kassán tevékenykedett, ahol 1646-ban már kiváló képíróként említették. Táblaképeket, epitáfiumokat, ravatalképeket és címereket is festett. Kassa közéletének is kiemelkedő szereplője volt. Közreműködött a városi közigazgatásban (adószétosztó és behajtó tiszt volt), de egyházfiként, kurátorként, a Szent Erzsébet-egyház gondnokaként is dolgozott. 1661. december 15-én Kassa városa a nádor kérésére – öt másik polgárral együtt – *Spillenberget*, mint a magisztrátus egyik legjelentősebb tagját küldte a *Montecuccolival* való tárgyalásra. 1669-ben köztisztelőben álló személyiségként halt meg. *Kromer* Annától két lánya és egy fia született. Első, ismeretlen nevű leánya 1649-ben, Judit 1653-ban, *Zsigmond* János pedig 1663-ban jött a világra.

Idősebb Spillenberg János festőművész

Idősebb *Spillenberg* János festőművész Szepesolasziban (Wallendorf) született 1594-ben. 1619 júniusában vette feleségül *Kurtzweil* Esztert (1604-1652), *Kurtzweil* Kristóf (1580-1614) kassai festőművész leányát. 1621 februárjában elnyerte a polgárjogot.

1622-től haláláig Kassán tevékenykedett. Főként címereket és epitáfiumokat festett. Többször alkotott *Bethlen* Gábor számára is. 1625-ben például a fejedelem megrendelésére Kassán és gyulafehérvári palotában készített képeket. A fejedelem és *Brandenburgi* Katalin Kassán tartott, 1626. márciusi lakodalma al-

kalmából a kassai királyi ház és a városháza festésére kapott megbízást. A 2500 vendég között a legjelentősebb európai (német-római, bajor, spanyol, török) uralkodóházak képviselői is jelen voltak, a házasság ugyanis a nyugati protestánsokkal létrehozott Habsburg-ellenes liga kialakítását eredményezte a három részre szakadt ország egyesítése érdekében.

Spillenberg művészi igényessége a magánéletben is jellemezte: kassai lakóházát például itáliai késő reneszánsz stílusban építtette át. Különböző vállalkozásokba fogott. 1631-ben hámost vett Kassa közelében; a Csermely-völgyben pedig a megépített salétrommalmát átalakította, majd 1640-ben papírmalmot létesített s működtetett benne. Papírmalma a korai magyarországi sikeres vállalkozások egyik előfutára volt (még 1896-ban is üzemelt).

1638-ban készítette el *Spillenberg* Sámuel lőcsei orvos (*Spillenger* Sámuel képíró édesapja) olaj-vászon portréját, amelyen feltüntette a születési évét és az 1615. október 20-án Prágában kapott nemesi címet is. Ez a festmény is látható volt a Nemzeti Galéria említett kiállításán.

1640-ben ő volt Kassán a templom gondnoka. Tíz évvel később tagja volt annak a küldöttségnek, amely Eperjesen az evangélikus vallás ügyében járult *Pálffy* János nádor elé. 1652-ben halt meg. Fia, ifjabb *Spillenberg* János festő és műkereskedő életéről már több adat áll rendelkezésre.

Ifjabb Spillenberg János udvari festőművész

Ifjabb *Spillenberg* János 1628-ban a már ismert festőcsalád sarjaként született Kassán. Serdülőkorában atyja vezette be a művészet titkaiba. Ifjúként sokat tartózkodott nagybátyja, *Spillenberg* Sámuel orvos lőcsei házában. Valószínűleg ekkoriban festhette meg unokatestvére, *Spillenberg* Dávid (1627-1684) orvosdoktor portréját is, amely jelenleg a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum gyűjteményében található.

A pomerániai *Stolpenben*, a másik nagybátyjánál, a gölnicbányai születésű *Spillenberg* Márton iskolaigazgatónál is élt egy ideig.

1660-ban Velencében járt: erről a *De Ligne* herceg képtárának egyik tusráján olvasható felirat tanúskodott („J. Spielenberg Hung. fe. Venet. 1660.”). Ezen a képen egy ember a térdeire könyökölve mély gondolatokba merül, és egy festett angyalra néz. Mintha csak *Auguste Rodin* Gondolkodójának lenne ihlető tusrájza. Münchenben, Augsburgban és Regensburgban is alkotott. 1664. július 11-én Regensburgban vette

feleségül Anna Maria *Lidlt* (Melchior Lidl augsburgi aranyműves és Veronica *Hopfer* leányát).

1669. június 12-én I. Lipót császár megerősítette ifjabb Spillenberg János udvari festő nemességét, sőt birodalmi nemességet és osztrák örökbitokot is adományozott a számára címerviseléssel. 1670-ben Bécsbe költözött a családjával, ahol I. Lipót udvari festője lett. Az uralkodó arcképén túl számos oltárképet is alkotott. Kiváló művészi teljesítménye révén bejutott a bécsi főnemesi körökbe. Udvari festőként művészi és az anyagi felemelkedése egyaránt sikeresnek bizonyult: a császárváros közkedvelt művésze, művészeti szakértője lett. Ausztria, Dél-Németország és Meránia területén a kor legtekintélyesebb oltárfestőjének, az oltárképfestészet megújítójának számított. Legjelentősebb műve a bécsi Stephanskirche részére készített *Mária mennybemenetele* címet viselő főoltára. 1672-ben 1000 aranyat kapott az elkészítéséért.

Az udvar számos tagjától kapott megbízásokra festett mitológiai és bibliai történeteket. Ilyen képei találhatóak Bécs, Olmütz, Gottweig, Regensburg, Augsburg és Prága térségének kastélyaiban, múzeumaiban, osztrák, dél-német és merániai templomokban is. Számos ottani apátság és templom számára festett ugyanis monumentális oltárképeket. Dekoratív táblaképei a barokk kor művészecénásainak, a Liechtenstein hercegeknek és a Schönborn grófoknak gyűjteményeit gazdagították.

Képeinek vonzereje a virtuóz, játékos ecsetvonalokban rejlik. Csodálatosan derűs, fantáziadús, szárnyaló hatású kompozíciói, gazdag színvilágot mutató mitológiai témájú festményei sajátos zsánert, stílust, hangulatot jelentettek a kor művészetében.

Magyar eredetét – mintegy fémjelzésként – használta a művein: az aláírás mellett a „*Hungarus*”, illetve „*Nobilis Hungarus*” megjelölést is feltüntette.

Művészetét az elmúlt évszázadokban töretlenül nagyra tartották a szakértők. 1753-ban Jean *Deschamps* a *Vie des Peintres flamands, allemands et hollandais* címet viselő művében is elismeréssel írt az alkotásairól.

A Tudományos Gyűjtemény 1828-ban megjelent ismertető cikke, Európában sikeres magyar festőművészként mutatta be. A Magyar Nemzeti Múzeumban 1846. március 19-én a Pyrker-képtár ünnepélyes megnyitóján *Schedel (Toldy)* Ferenc mondott nyitóbeszédet. Ebben – a Budapesti Híradó az évi áprilisi számában közölte „*Vázolata*” szerint – a következő értékelés is elhangzott: „a festészet is megszülte a XVII. században nálunk embereit, de a háborús idők kiűzték őket a hazából. Így a németnevű, de magyar nemes Spillenberg János arcz- és történetfestő, Olasz- és Németországban űzte művészetét”.

2003 júliusában Salzburgban, a Barokk Múzeumban (Barockmuseum) jubileumi kiállítást rendeztek, amely Spillenberg csaknem teljes rajzmunkásságát bemutatta. Ruth *Baljóhr*, berlini művészettörténész a festőművész életének és alkotásainak eddigi legteljesebb s leggazdagabb feldolgozását nyújtó könyve a kiállítással egy időben jelent meg. A könyvbemutatóra a tárlat megnyitásakor, komoly szakmai közönség előtt került sor. E salzburgi kiállítás és a megjelentett könyv átfogó képet adott a rajzművész Spillenbergről, akinek művészi teljesítménye a XVII. századi Európa egyik grafikus csúcspontját jelentette. Nemcsak a német barokkban addig példátlan felemelkedés jutott osztályrészéül, műkereskedőként is megelőzte a korát. Az értékes európai magángyűjtemények létrehozóinak előfutára lett.

1679 nyarán tragédia vetett véget dicső művészi pályájának. Családjával Bécsből – a török területekről elterjedt pestis elől – nejeinek rokonaihoz, Augsburgba szándékozott a menekülni, ám mire elindult, már megkapta a szörnyű betegséget. A Bécstől nem túl messze (Passautól keletre a Duna mentén) lévő bajorországi Engelhartzell vesztégyár-állomásának járványkórházában a feleségével együtt halt meg. Hat gyermek maradt utánuk (János Melchior, Lipót, Anna Barbara, Anna Szibilla, Mária Erzsébet és egy ismeretlen nevű túlélte őket).

Spillenberg János Melchior rézkarcoló, rajzművész

A kassai születésű Spillenberg János Melchior rézkarcoló, rajzművész édesatyja, ifjabb Spillenberg János *Lucretia halála* és a *Zsuzsanna a fürdőben* című festményeit is rézkarcba másolta. Napjainkban már csak nyolc önálló tájképcarca ismert (1. Görög templom romja egy lovassal; 2. Kör alakú épület romja négy pihenő alakkal; 3. Vendégfogadónak használt palota romja ivó alakokkal és lovasokkal; 4. Palota romja négy alakkal és egy kutyával; 5. Táj oszlopos emlékmű romjával, két pásztorral, birkákkal, kecskékkel; 6. Táj domborművel díszített rommal, három teherhordó lóval és egy lovassal; 7. Táj romokkal, egy lovas és egy gyalogos alakkal; 8. Táj rommal furulyázó pásztorral és nyájjal). Egyik ismert rajza Würzburgban, az egyetem rajzgyűjteményében található. A művészettörténeti irodalom tud még két elveszett rézkarcáról, valamint arról is, hogy őt Itáliában érte a halál.

Dr. Diószegi György Antal
Diószegi Krisztina